

NICULESCU

„O analiză strălucită și amuzantă.”

SHAPI KHORSANDI

„O carte inteligentă și foarte nostimă –
ce ar putea să nu-ți placă?”

OTTO ENGLISH

Katie Spalding

LIMITELE GENIULUI

**SURPRINZĂTOARELE
MOMENTE DE PROSTIE
ALE CELOR MAI MARI MINȚI
ALE OMENIRII**

Katie Spalding

LIMITELE GENIULUI

**Surprinzătoarele momente de prostie
ale celor mai mari minți ale omenirii**

Traducere: Magda Dumitru

NICULESCU

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

SPALDING, KATIE

Limitele geniului : surprinzătoarele momente de prostie ale celor mai mari minți
ale omenirii / Katie Spalding ; trad.: Magda Dumitru. - București : Editura Niculescu, 2025
ISBN 978-606-38-1095-4

I. Dumitru, Magda (trad.)

929

© 2023 Katie Spalding

First published in 2023 by Wildfire, an imprint of Headline Publishing Group.

Titlu original: *The Limits of Genius. The Surprising Stupidity of the World's Greatest Minds*,
by Katie Spalding

© Editura NICULESCU, 2025

Bd. Regiei 6D, 060204 – București, România

Telefon: 021 312 97 82

E-mail: editura@niculescu.ro

Internet: www.niculescu.ro

Comenzi online: www.niculescu.ro

Comenzi e-mail: vanzari@niculescu.ro

Comenzi telefonice: 0724 505 380

Redactor: Renata Roșu

Tehnoredactor: Șerban-Alexandru Popină

Design copertă: Carmen Lucaci

ISBN 978-606-38-1095-4

Toate drepturile rezervate. Nicio parte a acestei cărți nu poate fi reprodusă sau transmisă sub nicio formă și prin niciun mijloc, electronic sau mecanic, inclusiv prin fotocopiere, înregistrare sau prin orice sistem de stocare și accesare a datelor, fără permisiunea Editurii NICULESCU.
Orice nerespectare a acestor prevederi conduce în mod automat la răspunderea penală față de legile naționale și internaționale privind proprietatea intelectuală.

Editura NICULESCU este partener și distribuitor oficial **OXFORD UNIVERSITY PRESS** în România.

E-mail: oxford@niculescu.ro; Internet: www.oxford-niculescu.ro

Cuprins

Introducere.....	9
1. Pitagora, șeful sectei matematice și moartea sa incredibil de tâmpită	17
2. Confucius – un toțilar urât, cu stimă de sine scăzută	28
3. În viața ta să nu faci afaceri cu Leonardo da Vinci	37
4. Galileo estimează greșit reacția publicului.....	48
5. Incredibila viață a lui Tycho Brahe.....	63
6. În timp ce René Descartes se cocea în cuptor.....	78
7. Isaac Newton și Piatra filozofală.....	90
8. Mozart își folosește statutul de superstar ca să ne spună tuturor să îl pupăm în fund... de mai multe ori	105
9. Benjamin Franklin pune tehnologia revoluționară în slujba farselor făcute amicilor și lui însuși.....	116
10. Émilie du Châtelet desconsideră normele sociale și se duelează în jupon ca să o dovedească	124
11. Johann Christian Reil inventează psihiatria și lucrurile devin bizare foarte repede.....	135
12. Cel mai pufos dușman al lui Napoleon Bonaparte	146
13. Lordul Byron, sfântul patron al aventurierilor	152
14. Bijuteriile de familie ale (soțului) Adei Lovelace	167
15. Galois Hunting	175
16. John Couch Adams își neglijează corespondența și pierde planeta Neptun	186
17. Nu ți l-ai dori prieten pe Karl Marx	199

18. Charles Darwin: mâncău, pasionat de râme, ucigaș?	209
19. James Glaisher, meteorologul victorian care aproape a devenit astronaut.....	219
20. Sigmund Freud lua atâta cocaină, încât credea că numerele îl vor omori.....	233
21. Arthur Conan Doyle cade victimă unei farse și ajunge să creadă în zâne	246
22. O invenție mai puțin cunoscută a lui Thomas Edison: telefonul spiritelor.....	261
23. Antieroul Nikola Tesla ia termenul „columbofilie” cam prea literal.....	272
24. Marie Curie reușește imposibilul și se otrăvește fără să vrea pe sine și mii de străini.....	279
25. Albert Einstein: mare pacoste, mare iubăreț	287
26. Kurt Gödel, prințesa Disney care a desființat timpul.....	301
27. Maya Angelou în filmul: <i>Stai, că trage mama!</i>	312
28. Ernest Hemingway, probabil cel mai prost agent dublu din toate timpurile	325
29. Yukio Mishima și lovitura de stat nazistă cea mai scurtă și mai homosexuală din întreaga istorie	336
30. NASA uită de femei, toalete și sistemul metric.....	346
Epilog	360
Mulțumiri	362
Referințe.....	364

Introducere

Așa cum Albert Einstein aproape sigur nu a spus niciodată: oricine este un geniu, dar, dacă judeci un pește după capacitatea sa de a se cățăra într-un copac, va trăi toată viața crezându-se un prost. Mesajul este clar: fiecare om are abilitățile sale. Și nu trebuie să te simți prost că nu știi cum de litera c reprezintă „viteza luminii” sau de ce, înmulțind-o cu m (adică masa) la pătrat, vei obține E (adică energia). Pentru că nici Einstein nu știa să facă o grămadă de lucruri pe care tu știi să le faci.

Este oarecum ironic că cel care a venit cu această zicală l-a ales pe Einstein ca presupus inventator al ei, pentru că, în termeni pescărești, omul care a dat lumii teoria restrânsă a relativității și teoria generală a relativității, rescriind astfel legile fizicii și ale universului, era prost făcut grămadă.

Permite-mi să explic: imaginează-ți că ești un pește care trăiește în Oceanul Atlantic, în apropiere de Long Island, la sfârșitul anilor 1930. Îți vezi de treaba ta, înotând împreună cu amicii tăi pești, când deodată năvălește peste voi de niciunde o imensă bestie păroasă, care împrășcă apă, făcând un scandal imens și speriindu-i pe toți cu țipetele sale: „Ajutor! Ajutor! Nu știu să înot, mă înec.” Ceea ce tu nici măcar nu înțelegi, pentru că, nu uita, ești un pește.

Iar acum imaginează-ți că scena aceasta se petrece pentru a șasea oară. În această săptămână.

La un moment dat, vei înceta să te mai îndepărtezi îngrozit de acest oaspete nepoftit și vei încerca să îi curmi vizibila suferință. Cred că ceea ce spun este următorul lucru: este de-a dreptul uluitor că nu a fost ucis de o gloată de pești enervați la culme, pentru că, în ciuda faptului că este individul pe care cei mai mulți oameni din Occident l-ar asocia cu ideea de „geniu”, Einstein nu a învățat niciodată să înoate.

Eu nu încerc să spun că acesta este un defect fatal – mulți oameni cât se poate de simpatici nu știu să înoate. Dar acei oameni nu insistă să-și petreacă verile îndeletnicindu-se cu un hobby în care inabilitatea de a înota poate duce la moarte. Nu același lucru se poate spune despre Einstein, care era un navigator entuziast, dar, obiectiv vorbind, al dracului de nepriceput și a cărui reputație în cătunul Cutchogue din statul New York a rămas până în zilele noastre mai puțin de „fizician epocal” și mai degrabă de „mare pacoste, care ne silea tot timpul să sărim în apă și să îl salvăm de la moarte”.

Înțelegi, așadar, că reversul ideii că „fiecare este genial în felul său” este conceptul la fel de adevărat conform căruia „fiecare este un idiot”, iar lucrul acesta pare adevărat mai ales când vorbim despre oameni în mod tradițional considerați „genii”. Poate că de vină este aparenta contradicție între ceea ce așteptăm de la aceste persoane și ceea ce primim. De pildă, nu ar fi deloc surprinzător să afli că Ion, fostul tău coleg de școală, care îi aducea pe mai toți profesorii în pragul crizei de nervi, a fost dat în judecată pentru că nu a executat niște lucrări de construcție contractuale. Dar acesta nu este deloc comportamentul pe care l-ai aștepta de la Leonardo da Vinci. El ar trebui să fie... știi tu... *mai bun* decât noi.

Pe de altă parte, oamenii zic că ne folosim numai 10% din capacitatea creierului, ceea ce ne arată cât știu oamenii cu adevărat despre neurologie – dar hai să fim serioși, este rezonabil să ne așteptăm de la oamenii ocupați să schimbe lumea să se poată ocupa în același timp de lucruri mai prozaice, cum ar fi legislația aplicabilă contractelor și lecțiile de înot?

Sâmburele ideii pentru acest proiect mi-a venit în urmă cu câțiva ani, în urma unei eclipse totale de soare. Mă aflu în Durham la momentul acela; eram la mijlocul doctoratului meu în matematică, iar universitatea organiza anualul Simpozion de Matematică estival, o minunată ocazie pentru studenți și profesori să se întâlnească, să colaboreze și, cel mai important lucru, să se îmbete crișă. Poate nu îți vine să crezi, dar experiența m-a învățat că sunt puțini oameni în lume care sunt mai dornici de distracție decât matematicienii.

Eclipsa a oferit o priveliște uluitoare – îmi amintesc că toată lumea a ieșit de la seminarul la care participa în acel moment pentru a privi cum dispărea soarele în spatele lunii timp de câteva secunde desăvârșite. În mod evident, pentru unii, fenomenele cosmologice care îți dau fiori sunt mai interesante decât detaliile de finețe ale teoriei lui Teichmüller. Mă rog, fiecare cu preferințele sale.

Dar în zilele următoare, nu despre eclipsa în sine se vorbea, se citea și se posta pe internet. Ceea ce aprinsese imaginația întregii lumi nu era maiestuositatea naturii, ci prostia omului – mai precis, a unui om numit Președintele Donald J. Trump.

În ciuda faptului că acest om avea acces la resurse ca agenții serviciilor secrete însărcinați să îl apere, cei mai mari savanți aflați în serviciu guvernamental, o grămadă de consilieri și probabil o educație cel puțin de ciclu primar, în fotografiile oficiale publicate de Casa Albă, în anul acela pentru a sărbători

eclipsa, se vedea cum Trump se uita direct spre soare, cu ochii pe jumătate închiși, dar neprotejați de nimic.

Imediat, oamenii au început să își pună întrebarea evidentă: omul acesta era atât de prost încât să se uite direct spre soare? Și da, sigur că era, dar întâmplarea aceasta mi-a adus în minte pe altcineva. Pentru că știi cine a fost la fel de prost? Isaac Newton. Da, *acel* Newton: tipul cu mărul, pe care noi toți, fără urmă de îndoială, îl considerăm unul dintre cele mai mari genii din istorie.

De fapt, Newton se situează cu câteva trepte deasupra lui Trump pe scara prostiei. El a făcut mai mult decât să se uite spre soare fără să își protejeze ochii – și-a pus la muncă creierul său mare și inventiv ca să construiască un scenariu precis, care să îi asigure maximum de afectare oculară posibilă. Rezultatul? Trei zile de orbire și ceea ce este probabil cel mai revoluționar studiu din toate timpurile pe tema luminii și a opticii.

Acum, după cunoștințele mele, Donald Trump nu a prezentat încă lumii un tratat științific memorabil. Poate că o va face într-o bună zi, iar holbarea directă la soare va ajunge să fie considerată una dintre pasiunile geniilor, cum este să cânte la vioară sau să se lase loviți în moalele capului de mere.

Dar pentru mine a fost teribil de amuzant ca, la exclamațiile de neîncredere ale prietenilor mei, conform cărora „cine dracului nu știe că nu trebuie să te uiți direct la soare?!”, puteam să răspund cu „Isaac Newton ar fi unul”. Întrucât nu de multe ori le poți spune prietenilor cât de ignoranți sunt, fără a începe să te evite în mod voit – și cum Trump nu părea gata să se apuce de navigație –, am decis să pun totul pe hârtie.

În mod normal, biografiile celor mari și buni tind să ascundă aventurile mai ciudate ale subiecților într-o notă de subsol sau o propoziție aruncată în grabă, peste care ochii tăi trec neatenți,

în timp ce digeri judecăți mai generale despre extraordinarele capacități ale acestor oameni. Măcar de dragul simetriei și tot ar trebui să existe o carte pe piață în care regula aceasta să fie inversată – o carte care să-ți spună cât de proști și de banali erau și *poate* să dezvăluie ici-colo câte o lecție despre mărețele lor realizări.

Cred că în general există două tipuri de genii bizare. Din primul grup fac parte acei Mozart și Confucius ai istoriei: oameni care, dacă nu ar fi fost atât de extraordinari în domeniul lor de activitate, ar fi rămas în istorie drept „perversul acela din Getreidegasse” sau „îngrijitorul pocit, care întreba pe oricine întâlnea dacă vrea să citească cărțile lui de istorie”. Până la urmă, ei sunt șmecherii norocoși – cei cărora li se iartă ciudățeniile pe care noi, muritorii de rând, am fi nevoiți să le păstrăm pentru conturile noastre anonime de Facebook.

Cel de al doilea tip este alcătuit din oameni care sunt poate mai interesați. Aceștia sunt indivizi ca Marie Curie sau mai sus-menționatul Leonardo da Vinci, cei ale căror defecte sunt întretesute destul de strâns cu realizările lor. Dacă scoți din ecuație imaginația debordantă a lui Leonardo, cu ce rămâi? Un tip care își respecta obligațiile contractuale, desigur, dar pierzi *Mona Lisa*. Și, cu toate că este ușor, ca cititor modern, să râzi de obiceiul lui Curie de a ține elemente radioactive în buzunar sau să le atingă cu mâinile goale, trebuie să recunoști: dacă nu ar fi fost genul de femeie dispusă să manevreze bulgări calzi și incandescenti de metal, în timp ce pielea îi ardea în mod inexplicabil din cauza lor, atunci nu ar fi fost nici genul de femeie care să descopere elementul chimic radiu.

Dar cine ține socoteala? În definitiv, cu toții facem tâmpenii din când în când – eu însumi am înghițit o dată din greșeală o cantitate din materia aceea pe care o găsești în interiorul unui

bețișor luminos. Și, în mod inexplicabil, nimeni nu mi-a dat Premiul Nobel pentru asta. În mod evident, nu este de ajuns să fii idiot. Dar, după cum am descoperit tot mai des în timp ce adunam povești despre cei mai deștepți și mai de seamă dintre oameni, nu este destul nici să fii un *simpliciter* geniu.

Încearcă un lucru: tastează „oameni de geniu” într-un motor de căutare și vedeți ce apare. Voi presupune că, printre toate definițiile și fotografiile cu Einstein, ați obținut o mulțime de linkuri către biografii ale unor persoane ca Newton, Stephen Hawking, Terry Tao, ba chiar Jackie Chan, în funcție de gustul celui care a alcătuit lista.

Dacă nu ai remarcat o problemă aici, atunci încearcă să cauți după sintagma „femei de geniu”. Desigur vei obține liste și biografii, dar multe dintre ele vor fi link-uri către articole cu titluri ca „De ce nu ai auzit de aceste femei de geniu?” sau „În onoarea Zilei Internaționale a Femeii, citește despre zece femei de geniu de care nu ai auzit niciodată” sau cel mai sfruntat dintre toate, „De ce nu există mai multe femei de geniu?”

Probabil vei obține rezultate similare dacă vei căuta „genii de culoare” sau „genii LGBTQ” sau folosind alte calificative. Problema nu este că acești oameni nu ar exista; nu este nici măcar că oamenii nu îi cunosc. Dar, dintr-un motiv sau altul – și, să fim serioși, cu toții știm motivele –, ei nu par să fie exemplele implicite când vine vorba despre oameni de geniu. Noi, în Occident, încă ne străduim să ne revenim după secolele în care am interzis în mare parte accesul majorității oamenilor la lucrurile de care ai nevoie ca să poți intra în istorie – destul timp liber, de pildă, acces la educație, supraviețuirea dincolo de vârsta de nouă ani fără să mori de tuberculoză, genul acesta de lucruri – și, cu toate că unele femei și unele persoane provenite din comunitățile minoritare sau din familii de muncitori au reușit să

învingă sortii și să aducă o schimbare într-un fel sau altul, astăzi sunt amintiți tocmai pentru acest lucru: cei care au învins sortii potrivnici.

Acesta este un lucru bun, minunat și înălțător, dar desfide scopul acestei cărți, deoarece, atunci când ești atent la cât de minunată și de grozavă a fost o persoană care a învins sistemul patriarhal, sau a făcut alte lucruri de genul acesta, ai tendința de a pierde din vedere micile obiceiuri bizare care o face imperfectă și unică. De exemplu, una dintre figurile mele preferate din istoria americană este o femeie pe nume Mary Ellen Pleasant – a fost filantrop, femeie de afaceri, activistă împotriva segregării și a sclaviei și probabil prima femeie de culoare care a ajuns milionar prin propriile puteri. Iar toate acestea le-a făcut într-o perioadă când puteai fi răpit în mod legal și transformat în sclav pentru tot restul vieții tale, dacă traversai granița statală greșită. Mi-ar fi plăcut să o includ în lista mea de genii, pentru că, sincer vorbind, era mai mult decât calificată pentru acest titlu, dar nu am putut, deoarece nimeni, în afară de rasiștii contemporani, nu pare să aibă un cuvânt rău de spus despre ea. La fel se întâmplă cu Srinivasa Ramanujan – matematician aproape în totalitate autodidact, foarte celebru pentru descoperirile și observațiile făcute în mult prea scurta sa viață, dar, după câte îmi pot da seama, nu a dat niciodată semne de idioțenie. Pentru numele lui Dumnezeu, omul a inventat un nou tip de număr în *timp ce se afla în spital*. Nici măcar nu lucra în momentul acela! Era în mijlocul unei conversații cu un prieten venit în vizită!

Ce vreau să spun este că nu am alcătuit o listă exhaustivă de genii de-a lungul istoriei. Pentru a intra în carte, subiecții mei au avut nevoie de un set de atribute foarte precise: să fie destul de inteligenți pentru a fi remarcabili, dar nu atât de inteligenți încât să nu fi făcut niciodată vreo tâmpenie; să inspire respect

într-o măsură destul de mare încât să fii uimit când afli că nu stăpâneau abilități de viață cât se poate de comune, dar nu într-atât de mult încât societatea să nu permită să fie priviți ca ființe cu bune și rele.

Când vei citi judecățile de valoare pe care le-am făcut despre anumite personaje, s-ar putea să crezi că am fost sever pe nedrept – că i-am „eviscerat”, cred că acesta a fost cuvântul pe care l-a folosit mama mea când i-am arătat prima variantă a cărții. Este... probabil adevărat. Dar ca s-o spunem p-aia dreaptă, au comis niște ineptii cât se poate de mari și, după părerea mea, a venit timpul ca cineva să spună cu voce tare că Lordul Byron era un nemernic. Nu putem decât să sperăm că, în timp, dreptul de a comite neghiobii va fi acordat tuturor – pentru că dacă e să înveți ceva (și vreau să mă fac bine înțeleasă: nu garantez nimic) din lectura acestor istorii despre cele treizeci de personalități istorice care au ajuns pe listă, ar trebui să fie faptul că toți oamenii comit neghiobii.

În esență, cred, diferența dintre tine și Einstein sau dintre mine și Mozart ține de noroc. Ei au avut norocul ca genialitatea să atârne mai greu decât păcatele – pe când noi avem noroc că nu suntem atât de inteligenți încât defectele noastre să rămână în istorie și să fie adunate de vreun scriitor răutăcios din viitor într-o carte despre cum ne-am făcut de râs la un moment dat.

Ernest Hemingway, probabil cel mai prost agent dublu din toate timpurile

În primele ore ale zilei de 2 iulie 1961, Ernest Hemingway a urcat scările din subsol până în holul casei sale și și-a luat viața cu arma sa preferată, o pușcă Abercrombie & Fitch cu două țevi.

De ani întregi suferea de paranoia și de o depresie tot mai gravă – boli pe care prietenii săi le puneau pe seama stilului de viață extrem și al băuturii. Era convins că este urmărit tot timpul de FBI, spunându-i unui prieten că viața lui este „cel mai rău iad. Cel mai nenorocit iad” din această cauză.

În ultimele câteva luni ale vieții sale, laureatul Premiilor Nobel și Pulitzer a fost internat în mai multe spitale, unde a făcut mai mult de zece ședințe de terapie cu șocuri electroconvulsive, menite să îl scape de iluzia că s-ar afla pe o listă de persoane urmărite de către guvern. Nimic nu a funcționat. Ultima sesiune de tratament s-a încheiat cu numai două zile înainte de sinuciderea sa.

Dar iată adevărul: *avea dreptate.*

Însă cum a ajuns un scriitor esențialmente american de calibrul lui Ernest Hemingway subiectul unei investigații a FBI-ului, întinsă pe două decenii și cuprinsă într-un dosar cu 122 de pagini?

Iată cum. Ernest Hemingway este una dintre acele figuri din istorie în cazul cărora cel puțin 50% din ceea ce se spune despre

ei pare inventat. Fără îndoială, viața lui a fost un dezastru – dar într-un mod de-a dreptul uluitor: a fost un inept agent dublu, antifascist luptător în trupele de gherilă, bețiv recalcitrant, un organizator sindical pentru muncitori și refugiați, reporter de război legendar, de patru ori soț, iubitor de pisici și probabil un fel de rege pirat. Ah, și este posibil ca la un moment dat să fi încălcat din proprie inițiativă Convențiile de la Geneva.

Prin urmare, când vă spun că activitatea sa în favoarea NKVD-ului, precursorul cu nume mai puțin memorabil al KGB-ului, *nici nu apărea* în dosarul lui de la FBI, sper că veți putea înțelege tipul de personalitate cu care avem de-a face aici.

Totul a început în New York, în vara anului 1940. Hemingway avea patruzeci de ani*, era proaspăt căsătorit cu cea de-a treia soție a sa, legendara corespondentă de război Martha Gellhorn. Se întâlniseră în Spania, de unde amândoi relatau pentru presa nord-americană despre războiul civil de acolo, la care Hemingway și participa în secret. În scurtă vreme, Gellhorn pleca în China într-o nouă misiune, iar Hemingway urma să meargă cu ea. Asta până l-a întâlnit pe Jacob Golos.

Golos se născuse în orașul Dnipro din Ucraina de astăzi, pe atunci Ekaterinoslav, în Rusia țaristă. Era revoluționar de la o vârstă fragedă: înainte de cincisprezece ani devenise deja activ în Partidul Bolșevic sub conducerea lui Lenin, iar la șaisprezece a participat la Revoluția Rusă din 1905**. Un an mai târziu, după ce a fost descoperit folosind o tiparniță ilegală, a fost exilat în

* Cu alte cuvinte, și ca să vă faceți o idee despre cât de multe a făcut în viața lui, ar trebui să nu pierdeți din vedere în timp ce citiți acest capitol că nu ne referim deloc la primele două treimi ale vieții sale. (n. a.)

** Aceasta se mai numește „Prima Revoluție Rusă” și de obicei rămâne în urma Revoluției din 1917 din cauză că nu a avut reușitele strălucite ale acesteia, ca înlăturarea Țarului, înființarea unei noi forme de guvernământ etc. (n. a.)

Siberia, de unde, *nu vă păcălesc, a mers pe jos* până în China, a trecut granița în Japonia și de acolo s-a îmbarcat pe un vapor spre San Francisco. Odată ajuns în Statele Unite, a fondat Partidul Comunist al Statelor Unite ale Americii și a început să lucreze pentru serviciile secrete sovietice.

Se pare că Hemingway știa acest lucru când Golos l-a abordat cu oferta de a lucra ca spion pentru NKVD. Erau deja interesați de el de cinci ani, de când scrisese un articol pentru revista marxistă *New Masses* („Noile mase”), blamând guvernul american pentru rolul jucat în moartea a peste 250 de veterani din Primul Război Mondial – bărbați care fuseseră trimiși, sărăciți, șomeri și adesea suferind de ceea ce astăzi am numi tulburare de stres post-traumatic, în lagăre de muncă în ceea ce atunci era un cotlon îndepărtat și ruinat al Floridei, numit Arhipelagul Keys.

În 1935 a lovit marele uragan de Ziua Muncii, cu o intensitate încă neatinsă de alte uragane din Atlantic. Au murit sute de oameni și mulți alții au fost răniți ori s-au îmbolnăvit în urma dezastrului și, cu toate că Hemingway nu a mers atât de departe încât să sugereze că guvernul îi trimisese *intenționat* pe acei bărbați la moarte, a sugerat că nu i-a deranjat prea tare ce li s-a întâmplat.

Apoi în Spania, și-a mai dovedit o dată vederile de stânga apropiindu-se de luptătorii de gherilă comuniști și sovietici care se opuneau insurecției lui Franco – experiențe pe care le împărtășise lumii, chiar dacă într-o formă ficționalizată, în noul său roman, *Pentru cine bat clopotele*. Cartea aceasta va fi în scurtă vreme în centrul unei controverse literare, după ce Comisia Pulitzer a ales-o unanim în 1941 pentru a primi premiul. Nicholas Murray Butler, președintele Universității Columbia și, astfel, șeful de facto al Comisiei Pulitzer, s-a opus imediat acestei decizii, pe motiv că romanul era „ofensator” și, cu toate că explicația

standard este aceea că obiecta împotriva scenelor de sex din roman, țin să arăt că Butler era un mare susținător al regimurilor lui Mussolini și Hitler și să vă las să trageți propriile concluzii.

Dar, dacă sovieticii au crezut că asta va fi de ajuns să îl facă pe Hemingway să lucreze pentru ei, atunci... ei bine, se pare că au avut dreptate. Golos a relatat Moscovei că era „sigur că va coopera cu noi și că va face tot ce poate” ca să ajute NKVD-ul.

Nu vreau să vi-l imaginați pe Ernest Hemingway, scriitor celebru și bețiv, încercând să se implice într-o mascaradă dubioasă de capă și spadă, cu nume de cod secrete și găuri de observație făcute în ziare. Sovieticii știau că nu este spion. De asemenea, știau că este respectat și că are relații de prietenie cu oameni puternici din toată lumea – se bucura chiar și de intrare la președinte de când se căsătorise cu Gellhorn, pentru că ea era prietenă cu prima-doamnă, Eleanor Roosevelt. Desigur, nu avea acces la documente și informații secrete, își ziceau rușii, dar se putea dovedi valoros altfel: ar putea scrie povești cu o subtilă înclinare prosovietică, sau măcar să le prezinte alți potențiali colaboratori.

Totul a funcționat pe cât de bine ne-am așteptat, dat fiind că depindea de cooperarea unui bărbat care odată scrisese în mod deliberat o carte de tot rahatul și distrusese o prietenie foarte bună, doar ca să nu fie nevoit să respecte un contract*. În ciuda

* Dacă vreți să citiți o capodoperă de meschinărie, se numește *Puhoaiiele primăverii* și a fost probabil scrisă – Hemingway a negat-o, dar era de așteptat să o facă – pentru a scăpa de un contract cu primii săi editori. Stilul este deliberat repetitiv și învechit, iar Hemingway a afirmat că a scris-o în decurs de o săptămână. Iată o mostră a rezultatului: „În anumite privințe, era cel mai fericit an al vieții sale. În alte privințe, era un coșmar. Un coșmar îngrozitor. În cele din urmă, a ajuns să-i placă. În alte privințe, îl ura. Până să-și dea seama, trecuse un an. Iar el tot punea gulere la pistoane. Dar ce lucruri stranii se petrecuseră în acel an. De multe ori se gândea la ele.” (n. a.)

faptului că agenții sovietici relateau că scriitorul își exprima „în mod repetat dorința și dispoziția de a ne ajuta”, la începutul anilor 1950 începeau deja să se împace cu situația: Hemingway nu reușise niciodată „să ne dea vreo informație de natură politică” și, notau ei în termeni diplomatici, nu „s-a verificat niciodată în practică”. Cu alte cuvinte: complet inutil.

Dar vă rog să nu vă închipuiți că Hemingway nu a făcut nimic bun. Perioada dintre recrutarea și concedierea sa a coincis cu începutul și ulterioara intensificare a Războiului Rece: până la sfârșitul anilor 1940, SUA pătrunsese cu totul în Panica Roșie, URSS testa bombe atomice în Kazahstan și părea că lumea este din ce în ce mai divizată. Și totuși, în tot acest timp, exista un lucru asupra căruia erau de acord ambele supraputeri globale: incompetența lui Hemingway ca spion.

În octombrie 1942, la aproximativ un an după intrarea Statelor Unite în Al Doilea Război Mondial, un tânăr atașat juridic al FBI-ului, pe nume Raymond Leddy, a trimis o scrisoare directorului J. Edgar Hoover de la baza din Cuba unde se afla. El a explicat că „s-a format o relație... sub îndrumarea Ambasadorului cu domnul ERNEST HEMINGWAY” și că fusese întrebat de către Ambasadă dacă scriitorul ar constitui un câștig pentru Serviciile secrete. În ciuda îndoielilor lui Leddy în legătură cu această recrutare – în definitiv, Hemingway criticase deschis Biroul pentru arestarea celor care se înrolaseră să lupte în Spania, ba chiar mai rău, îl insultase personal pe Leddy la un meci de pelotă –, secretarul Ambasadei l-a abordat pe Hemingway, întrebându-l cam așa: „Hei, Papa*... ascultă... ipotetic vorbind, dacă cineva ți-ar cere, să zicem, să spionezi pentru guvernul Statelor Unite, teoretic, pentru un motiv neprecizat, ce ai spune?”

* Toată lumea îi spunea lui Hemingway „Papa”. Nu este o invenție. (n. a.)

Poate că Leddy îi purta pică lui Hemingway pentru comentariul de la meciul de pelotă, dar dubiile sale în legătură cu potențialul recrut s-au dovedit corecte cât se poate de repede. Răspunsul lui Hemingway la întrebarea Ambasadei a fost un răsunător „da – și ce ar fi să-mi alcătuiesc propriul comando de spioni marini, plătiți din banii voștri?”

Trebuie să îi admirăm tupeul. Nu doar că era bucuros să lucreze ca spion pentru inamicii de moarte ai celor pentru care spiona *deja* – da, sigur, la momentul acela luptau de aceeași parte, dar președintele Truman nu se ferea să spere în mod deschis că vor muri cât mai mulți sovietici în lupta cu naziștii –, dar în plus se pare că era genul de om a cărui reacție după ce a devenit agent dublu pentru ambele puteri mondiale ce urmau să devină puteri nucleare a fost să conceapă cel mai neverosimil plan de bețivani de a deveni un adevărat pirat din Caraibe. Și totuși – *incredibil* –, Ambasada a spus da. Și astfel s-a alcătuit „Fabrica de Pungași” a lui Hemingway: o bandă locală de barmani, prostituate, refugiați regaliști din Spania, prieteni basci, pescari, contrabandiști și orice persoană care îi capta privirea și atenția lui Hemingway. Potrivit promisiunilor sale, această ceată pestriță – sau, după cum îi numea FBI-ul „serviciu de informații alcătuit din amatori” – urma să efectueze activități vitale de contraspionaj împotriva spionilor naziști care sperau să se infiltreze în Cuba, păzindu-l astfel pe unul dintre cei mai importanți aliați americani din Caraibe pentru prețul de numai 500 de dolari pe lună.*

Ambasadorul era încântat. Leddy... nu era. De fapt, era de-a dreptul îngrijorat în legătură cu activitățile domnului Hemingway, remarca FBI-ul, și își avertiza superiorii că „se vor face de toată jena, dacă nu se face ceva ca să fie opriți”.

* În jur de 8.500 de dolari pe lună în banii de astăzi. Ce șarlatanie! (n. a.)

Aproape că se simte pe pagină frustrarea lui Leddy când citești arhivele acum declassificate. Mai întâi este apostrofat de ambasador, care i-a spus răspicat că trebuie să țină seama de orice informație adusă de Hemingway, apoi este silit să raporteze că „informațiile de la Hemingway sunt lipsite de valoare; că agenții noștri din Cuba trebuie, bineînțeles, să le verifice când sunt primite; că sunt informații care nu prezintă încredere; că timpul necesar pentru a le investiga și verifica este un timp irosit și un efort inutil; că Hemingway nu a intervenit în nicio investigație... până acum, dar că, având în vedere felul în care își ramifică rețeaua de informatori sub acoperire, fără îndoială o va face.”

Dar dacă Leddy condamnă caraghioslăcurile cetei de spioni a lui Hemingway, trebuie să fi *disprețuit* cealaltă contribuție a lui Hemingway la efortul de război: *Pilar*.

Ce era *Pilar*, mă întrebați? Desigur, era o navă de pescuit lungă de 38 de metri. Dar Hemingway susținea că poate fi mai mult de atât și de aceea, (oarecum) cu binecuvântarea Ambasadei*, a transformat-o într-un vehicul de patrulare antisubmarină, acționat de un singur om.

„Sub pretextul de a efectua investigații [științifice], atașatul naval a admis cererea lui HEMINGWAY de autorizare a patrulării în anumite zone, unde a fost raportată prezența submarinelor”, nota Leddy, străduindu-se cumva să transmită oftatul său prin pagina dactilografiată. „În vederea acestui lucru, au fost obținute permise speciale și îi va fi livrată benzină. A cerut să i se furnizeze arme de foc și grenade antisubmarine, care, de asemenea, i-au fost aprobate.”

În esență, planul lui Hemingway era să navigheze în apele Cubei, chipurile pescuind, dar, de fapt, urmărind submarinele

* Care, la acest moment, începe să întruchipeze expresia „joci jocuri tâmpite și câștiga premii tâmpite”. (n. a.)

germane. În caz că ar vedea unul, i-ar face semn să se apropie, ca să îi furnizeze pește sau apă proaspătă, sau altceva, și apoi – bum! El și echipajul său i-ar ataca cu mitralierele. Plănuia chiar și să recruteze jucători de pelotă pentru a arunca cu mare precizie grenade în interiorul turnurilor de comandă ale submarinelor, o tactică, să recunoaștem, cel puțin originală.

Din păcate pentru aceia dintre noi interesați de potențialul balistic al jucătorilor de pelotă înarmați, Hemingway nu s-a luptat niciodată cu un submarin german – a relatat că ar fi văzut unul odată, dar s-a îndepărtat înainte de a avea timp să îl atace cu bazuka. Așa că s-a limitat la ce știa să facă mai bine: să se îmbete și să pescuiască. Nerăbdător ca măcar să arunce o grenadă, din când în când bombarda pești, în loc să folosească o undiță, dar aceasta a fost toată acțiunea militară pe care a efectuat-o.

În aprilie 1943, guvernul american încheiase orice acord avea cu Hemingway în legătură cu operațiunile de spionaj în Cuba, plasând simțul său tactic nul pe același nivel cu bomba atomică din punctul de vedere al lucrurilor realizate de Statele Unite înaintea URSS-ului. Fabrica de Pungași a fost dizolvată în mod oficial, iar Hemingway a plecat în Europa pentru a divorța și a încălca legea internațională.

În iunie 1944, forțele aliate au debarcat în Normandia. Hemingway, trimis de revista *Collier* ca reporter de război, s-a nămărat printre aceștia* – deși a rămas pe o plută pe mare, departe de lupte. Câteva luni mai târziu va avea o ultimă întâlnire scurtă cu munca de spionaj.

În timp ce forțele aliate traversau Franța în ajunul eliberării Parisului, Hemingway s-a trezit făcând parte dintr-o bandă de

* Ceea ce îl face unul dintre personajele figurante din prima secvență a filmului *Salvați soldatul Ryan*. (n. a.)

trupe de partizani, la periferia orașului. Copleșit de bucuria șansei de a mai pocni în nas un nazist-doi, și-a scos legitimația de presă, s-a declarat colonel și a început să direcționeze trupele, conducând patrule, adunând informații secrete și depozitând muniție în locuința sa.

Ceea ce nu ar fi fost mai mult decât un epilog amuzant, dacă nu ar fi existat o trebușoară plictisitoare, numită Convențiile de la Geneva*. Vedeți dumneavoastră, potrivit legilor internaționale, implicarea reporterilor în război este ceea ce experții numesc „o gafă de zile mari” – iar în scurt timp, Hemingway s-a trezit adus în fața Inspectorului General al celei de-a Treia Armate pentru a-și explica faptele.

Hemingway a răspuns acuzațiilor cu toată onestitatea și integritatea unui puști de doisprezece ani prins cu o țigară. Mini-arsenalul din camerele sale nu era *al său*, a protestat el, era al prietenilor săi – el nu făcea decât să *depoziteze* armele. *Sigur* că avea hărți militare, ce idiot ar vizita o țară străină fără o hartă? Și, așa este, nu mai purta legitimația de presă, dar asta numai pentru că era foarte cald. La urma urmelor, era august. Cât despre faptul că i se spunea colonel? Păi, era „în același fel în care cetățenilor din statul Kentucky li se spune câteodată colonel”, a explicat Hemingway, cetățean al statului Idaho și al Cubei, născut în Illinois, „fără nicio legătură cu gradele militare.”

Dar adevărata lovitură de grație a nerușinării a venit sub forma răspunsului la marea întrebare: Hemingway „luptase cu soldații?”

Aceasta este o întrebare directă. S-ar crede că nu există loc de manevră. Asta, dacă nu cumva simulezi neputința de a înțelege

* Acestea se petreceau înaintea mării Convenții de la Geneva cu care suntem obișnuiți în prezent, dar acelea sunt în fond o culegere editată a celor mai bune Convenții de la Geneva care au existat înainte. (*n. a.*)

cum funcționează cuvintele – o strategie destul de îndrăzneță, când ești celebru *tocmai pentru că* înțelegi cum funcționează cuvintele.

„Am jurat că nu am luptat cu soldații”, va explica Hemingway după câțiva ani. „Cine s-ar lupta cu ei, adică să aibă un conflict cu ei? Nu eu... Am scăpat de acuzații, negând totul și ducându-i cu preșul și am jurat că nu cred în toate lucrurile de care eram mândru.”

În 1945, Hemingway s-a întors în Cuba, unde a rămas un deceniu și jumătate, întreținând oaspeți vestiți, călătorind ocazional, scriind și bând până s-a băgat singur în mormânt. În 1953, la doisprezece ani după prima umilință, i s-a acordat, în sfârșit, Premiul Pulitzer; anul următor, a câștigat Premiul Nobel pentru Literatură. În tot acest timp, FBI-ul l-a ținut sub supraveghere.

Iar apoi, la vârsta de 61 de ani, a murit. S-a întâmplat în casa lui din Ketchum, statul Idaho, acolo unde locuia de mai puțin de un an, lăsând în urmă zeci de premii și admiratori, o carte pe jumătate terminată cu termen de finalizare după numai câteva săptămâni și o moștenire care s-a dovedit la fel de misterioasă și pentru prieteni, și pentru fani.

„Să-l fi cunoscut sau cel puțin să-l fi cunoscut superficial și în partea din urmă a vieții sale, înseamnă a-ți fi mai greu, și nu mai ușor a-l înțelege”, scria Robert Manning, editorul revistei *Atlantic*, care îi luase un interviu lui Hemingway în 1945. Îl descria pe prietenul său ca un bărbat masiv, descult, îmbrăcat în pantaloni scurți kaki, șleampeți, construit ca un fundaș și dând pe gât un martini după altul, în timp ce povestea întâmplări din viață și împărtășea reflecții despre arta scrisului și despre lume.

Ernest Hemingway a fost un scriitor incredibil, dar un spion mizerabil – ceea ce face și mai uluitor faptul că a ales să îmbrățișeze această vocație și încă de două ori. Vă spun sincer că am

cel mai mare respect pentru el: la sfârșitul vieții, sănătatea îi era ruinată de anii de alcoolism și paranoia, era urmărit de agenți federali și își petrecuse decenii din viață într-un exil autoimpus, departe de țara sa natală, speriat de posibilitatea ca activitatea sa în slujba sovieticilor să îl aducă în fața unuia dintre noile „comitete” ale lui McCarthy – și totul pentru o slujbă pe care nimeni nu l-a forțat să o facă, și la care, în realitate, se dovedise atât de ridicol de nepriceput, încât părea că lua peste picior aceste două superputeri nucleare globale pentru propriul amuzament.

În definitiv, i-a scris așa lui Manning de un Crăciun: „Ne-am distrat, nu-i așa?”

